

RESİM SANATI VE SAVAŞ KONULU RESİMLER - 2¹

Arş. Gör. Ümran BULUT*

Romantizm, resim sanatında uygulanan kesin kuralların etkisiyle, durağan anlatımların yerine yaratıcı bir serüvenin hatta devrimlerin yaşandığı önemli bir dönemdir. Delacroix, insan trajedisini, korkunç arzularını dışa vurabilmek arzusuyla giriştiği birçok savaş sahnesinde kişisel tekniğini kullanmıştır. Sanatçılar bu konuya çeken, hiç şüphesiz, insanın doğasında var olan iç güdülerin ve hırsların kaynaşmasıdır. Delacroix bunu şöyle açıklamıştır: "Usa yatkın resmi hiç sevmiyorum; gereksinimi beni her sorunda çalıştıran amaca ulaşmadan önce, kanşık zihnimin heyecanlanması, açılması, yüzlerce tarzı denemesi gerekir."

XIX. yüzyılda İspanyol Resim Sanatının sentezi olarak gösterdiğimiz Goya, Andre Malraux'nun "Goya'nın ruhu, sanatın o zamana dek bilinen mükemmelliğine ruh vermek için girişimde bulunmuştur." açıklamasına uygun bir tarz içinde savaş resimleri konusunda bizleri özgün anlatımı ile büyülemektedir. Yıkım ve Felaketler konulu gravür serisinde ve çeşitli desenlerinde İspanya'nın Rus askerleri tarafından işgal edilişi döneminde yaşanan acıları, fantazi yaklaşımıyla içinde bulunduğu romantik düşünceleriyle insanüstü bir anlatımla ifade etmiştir. Şeytan ve kader açıklamaları konuya değişik yaklaşımından kaynaklanmıştır. Kadere karşı şeytanın başarıları vurguladığı acılardır. Felaketleri, acımasızlığı, savaşı şeytanın insanlığı yok etmek yolundaki çabası olarak göstermiştir. Sonuçta birbirinin devamı izlenimini veren bu sahneler, savaşın acımasızlığını vurgular. Goya'nın tüm bu çalışmaları İspanyol İç Savaşı'nda, büyük bir tabloda sonuca ulaşmış gibidir.

Romantizm ile resim sanatında yaşanan geleneklerin parçalanması Goya'nın savaş konulu bu eserlerinde son bulmuştur.

Savaş resimlerinde değişen anlatımların izlendiği yolda Arnold Böcklin sembolist estetiğin içinde yer alır. Resimlerinde düşsel fantastik gerçek dışı yaklaşımlarıyla ölümü ifade

eden biçimselliği kullandığını görmek mümkündür. Savaşı, bilinci canlandıran güçlere önem vererek anlatmıştır. Maddeden yola çıkarak tamamen düşsel bir sahne oluşturan ressamın gizem dolu çalışmaları, izleyiciliği düşündürmek ve onda belli bir izlenim bırakmak yolunda gelişmiştir.

Sanatçılar, insanların savaştan nasıl çözümlenip ayrıldıklarını, öldüklerini, çektikleri acıları ifade etmek durumunda her dönemde farklı bir anlatım problemlerini çözerek eserler vermişlerdir. Savaşı yaşayan, okuyan, anlattıkları dinleyen ya da kendine göre hayal ederek ifade eden her ressam gibi Ben Shahn da İtalya'da yaşanan savaştan yola çıkarak "İtalyan Manzarası" isimli resminde eski mimariyle birlikte sade giysileri kullanarak boşluğa da amaçsızlık düşüncelerini ifade etmiştir. Ben Shahn'ın savaşı anlatan resimlerinde belirgin olarak kullandığı şehir kalıntıları, yalnızlık, sessizlik, umutsuzluk gibi kavramlardır. Bunlar sanatçının savaş kayıtlarını sonradan damıtarak ulaştığı estetik anlatımlardır.

Savaş anlatımlarında belli bir ekole bağlılık, hayal gücünün fazlasıyla etkili oluşu yanında dikkatli bir araştırma ve incelemenin estetik kaygıyla bütünleşmesi, ulaşılan sonucun çok daha etkileyici olacağını göstermiştir. Ekspresyonizm tüm bu becerilerin elde edildiği zamanda oluşmuş bir akım olarak savaşı insanlığın ızdırabının çığlığı olarak göstermiştir.

Savaş dünyasındaki en önemli savaş karşıtı akım olan ekspresyonizm için Hermann Bahr şöyle demiştir: "Böylesine ölüm kokusu dolu, dehşetli, insanı titreten bir çağ olmadı. Sanat bu çağda karanlıklara yönelmiş, yardım isteyen bir çığlıktır. İşte bu ekspresyonizmdir."

1914 Kuşağı Alman sanatçıları, ölüm temasını toplumsal ve siyasal durumu değiştiren kapitalist anlayış karşısında duydukları tedirginlik ile işlemişlerdir. Munch, savaş öncesi toplum yapısına duyarlı olarak "Çığlık" adlı resminde sıkıntı, ölüm, çilgnlik, sefalet, hastalık

¹ 1. Bölüm için Bkz. Öneri Dergisi, Ocak 1995, C.1, S.2, ss.145-148.
M.Ü. AEF, Resim Bölümü, Araştırma Görevlisi.

gibi kötülükleri ifade ederken dışavurumculuğun habercisi olmuştur. Romantiklerin yıkım olarak işledikleri savaş teması, dışavurumcularca dış patlama şeklinde ifade edilmiştir. Yine de birçok sanatçının bu dönemde Kandinsky'nin, kendinin bir rüyadan koparılıp alındığını ya da Kirchner çöküntü içinde olduğunu belirttikleri gibi çok sıkıntılı günler yaşayarak bunların bunalarını resimlerine yansıttıkları bir gerçektir.

Savaş zamanı Grosz'u ruhsal çöküntü içine sokmuştur. Öyle ki tüm yazılarında ve sanat eserlerinde ölüm vardır. Dix ise gönüllü gittiği askerlikten sonra kendini savaş tanrısı olarak betimlediği savaşın cehennemini yansıttığı birçok dışavurumsal resim yapmıştır. Dix'in bu saldırgan ritmi, sanatsal sorunların çözümünden çok dünyayı değiştiren bu acı olayın zaman geçmeden betimlenmesinin tek yolu olmuştur. Kate Kollwitz ölüm dışavurumculuğu ile ilgilenmiştir. Dullar, analar, çocuklar onun, savaşın kurbanlarını yansıttığı resimlerinin konusu olmuşlardır. Acımasızlığın çok iyi yansıtıldığı Alman ekspresyonizminde iskeletler, yaralı atlar, acı çekenler savaş sahnelerinden çok savaş resimleri olarak önem kazanmışlardır. Otto Dix'in savaşa karşı protestosu olarak gösterilen bir portresinde savaş tarafında şiddetle içten içe tahrik olmuş, kavgaya hazır patlayıcı bir ifade gücünü bulmak mümkündür. Dix daha da ileri giderek iğne ve asit ile aşındırıp paslandırdığı plakalar üzerine bu tahrip ediciliğin fiziksel ve ruhsal çöküşün en güçlü anlatımlarını gerçekleştirmiştir.

I. Dünya Savaşı, Almanya'da olduğu gibi Avrupa'da ve Rusya'da birçok sanat anlayışının doğmasına sebep olmuştur. Fransa'da yaşanan milliyetçilik, Rusya'da yaşanan yenilikçi sanat ile kültür devrimi başlığındaki yeni oluşumdan farklı resimlerin yapılmasına ortam hazırlanmıştır. Tüm bu çeşitlilik içinde Chagall kendine özgü anlatımı ile savaşa karşı oluşumu yeniden oluşacak kuruluşlara duyduğu isteği resimlemiştir. Savaş

resimlerinde katılık ve kesinlik görülmez, olaylardan etkilenişi onun çözümleme yolunda kullandığı yeni biçimsel ve renksel anlatımlardır.

Chagall'ın bu kesin ve katı koşullarda oluşturduğu resimlerinin yanında Gromaire'in savaşı ele alışındaki farklılıklar resim sanatında savaş temasının özgürce işlendiği dönemlerde nasıl farklı estetik kaygıların oluştuğunun göstergesidir. Gromaire'in savaş resminde görülen üç asker mavi üniformaları içinde her an atağa kalkacak doluluğu yaşatırlar. Savaşlar ve sosyal problemler genel olarak bir konu olarak incelendiğinde Klee'nin konuyu metafizik anlatımı içinde ele aldığı görülür. Bunlar savaşı soyut bir teorize etme, yani soyut dizaynlar ya da hicivler içeren savaş resimleridir. Klee için "sanat görülebilir olan şeyi tekrarlamaz, tersine görünür kılar". Bu görünür kılınan nesnelere değil onların anlamıdır, nesnelere soyut düşünsel varlığıdır. Böylece savaş temasının bambaşka bir boyutta ele alınışı resim sanatı tarihinin önemli bir aşamasının göstergesidir. Klee'nin savaş konulu bu yarı soyut çizimleri koyu daireleri karartılmış yıldızları yıkılma durumunda evleri, köşeli çizgileri kullandığı resimlerdir. Klee'nin savaş üzerine söylediği "Bu dünya için çarpan kap, içimdeki öldürücü bir yara gibi görünüyor." sözü, bu konudaki çabasının özetleri niteliktedir.

II. Dünya Savaşı üzerine yapılan resimler, savaş temalı resimlerin en çarpıcı olanlarıdır. Savaşı izleyen yıllarda sanatçıların tamamen iç dünyalarına yönelerek salt gerçeği aramaları, olaya başka yaklaşımları doğurmuştur. Picasso, Moore, Grosz'un bu konudaki araştırmaları, modern dünyadaki dehşet duygusunun ifadesi şeklinde özetlenebilir.

Artık salt renk ve biçimler resimdeki betimlemelerin dolaysız anlatımını sağlayan öğelerdir. Korku duygusunun işlenişine dek duyulanlar sırayla ifade edilebilmiş olgulardır. Rothko'nun gri siyah resimleri gibi savaşı protesto şeklinde gelişen estetik kaygılar, Picasso'nun çizimleri ile doruktadır. Korku, dehşet, yalnızlık, güçsüzlük, acımasızlık, vahşilik ve bu duyguların özleri şeklinde ele alınmış estetik çözümler; işte bu aşama, resim sanatı tarihinin bu konuda ulaştığı son gelişmedir.

Öneri, C.1, S.3.

KAYNAKLAR

Baron Stephanie; Germain Expresyonizm, 1915-1925, Prestel.

Claudon Francis; Romantizm Sanat Ansiklopedisi, Çev: Ö. İnce, İ Usmanbaş, İstanbul, 1988.

Malraux Andre; Dessin de Goya, Prado, 1947.

Vishny Michele; Paul Klee And War, A Stance of Allofness???, Gazette Des Beaux Arts, 1947.

Wiegand Wilfried, Picasso, Çev: Canan Dövenler, İstanbul.

